

نتیجه مشابه یابی :

عنوان سند : مشابهت یابی مقاله آثار تربیتی تولی

نام و نام خانوادگی : راضی قره بلاغ

تاریخ درخواست مشابه یابی : ۱۴۰۳/۱۰/۱۵

درصد کل مشابهت : ۱۴/۸۷ %

آثار تربیتی تولی از منظر زیارت عاشورا

مهناز راضی قره بلاغ^۱

چکیده

تولّی به عنوان یکی از اصول بنیادین در فرهنگ اسلامی و شیعی، نقش مهمی در تربیت فردی و اجتماعی داشته است. هدف این تحقیق، تحلیل و بررسی آثار تربیتی تولی در ابعاد دنیوی و اخروی از منظر زیارت عاشورا است. در این تحقیق با استفاده از روش تحلیلی توصیفی آثار تربیتی تولی در زندگی دنیوی و اخروی انسان بررسی شده است. بر اساس تحلیل مفاهیم زیارت عاشورا، مشخص شد که آثار دنیوی تربیتی تولی شامل حیات پیامبرگونه و اهل بیت، دستیابی به ایثار و فداکاری، دستیابی به آبرومندی، دستیابی به سلام و سلامتی، و مبارزه با ظلم و ستم و خونخواهی می باشد. همچنین، آثار اخروی تربیتی تولی شامل مرگ و ممات پیامبرگونه و اهل بیت، رهایی از عذاب اخروی، دیدار و همنشینی با اهل بیت، معرفت الهی و لقاءالله، و دستیابی به مقام شفاعت است. نتایج این تحقیق نشان داد که پایبندی به تولی بر اساس آموزه های زیارت عاشورا، تأثیرات عمیق و گسترده ای در تربیت دنیوی و اخروی انسان داشته است. و با شناخت دقیق این تأثیرات زمینه برای بهره برداری عملی از این آموزه در تربیت فردی و اجتماعی فراهم شود.

کلیدواژه ها : آثار تربیتی اخروی، آثار تربیتی دنیوی، تولی، زیارت عاشورا.

^۱. طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه کوثر فردیس، www.mahnazrady516@gmail.com

مقدمه

توّلّی، به معنای دوست‌داشتن و پیروی از اولیای الهی و اهل‌بیت (علیهم‌السلام)، از اصول اساسی در مکتب شیعه است که تأثیر بسزایی در شکل‌گیری شخصیت و تربیت فردی و اجتماعی دارد. زیارت عاشورا، به‌عنوان یکی از متون ارزشمند شیعی، حاوی مفاهیم عمیقی در زمینه توّلّی است که می‌تواند راهنمایی برای پیروان اهل‌بیت در مسیر تربیت باشد. با این حال، به‌رغم اهمیت این موضوع، تحقیقات جامعی در خصوص آثار دنیوی و اخروی تربیتی توّلّی از منظر زیارت عاشورا انجام نشده است.

مطالعات متعددی به بررسی مفهوم توّلّی و اهمیت آن در فرهنگ شیعه پرداخته‌اند. همچنین، برخی پژوهش‌ها به تحلیل مضامین زیارت عاشورا و نقش آن در تربیت اخلاقی پرداخته‌اند. آثاری که در این زمینه تالیف شده‌اند عبارتند از :

حسین تربتی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «تولی و تبری در زیارت عاشورا» به بررسی و ارزیابی مفاهیم تولی و تبری در زیارت عاشورا پرداخته است.

سید نقی موسوی (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «تبیینی از دلالت‌های تربیتی زیارت عاشورا» به بررسی و طبقه‌بندی زیارت عاشورا در چهار ساحت تربیت اعتقادی و عبادی، تربیت اخلاقی و عاطفی، تربیت اجتماعی و خانوادگی و تربیت سیاسی پرداخته است.

محمد ابراهیم کفیل (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «زیارت عاشورا تجلی گاه باورها» به بررسی مفاهیم تولی و تبری و انتظار و رابطه‌ی این سه مفهوم با هم پرداخته است.

آفرین قائمی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «آثار و نتایج تربیتی عاشورا» به بررسی و تمرکز بر بیانات و نگرش امام حسین علیه السلام در روز عاشورا می‌پردازد تا به انگیزه‌ی هدف‌نهایی خلقت انسان و عزت و کرامت انسانی دست پیدا کند.

اما در تحقیق حاضر به‌طور خاص به بررسی جامع آثار تربیتی توّلّی با تأکید بر جنبه‌های دنیوی و اخروی از منظر زیارت عاشورا پرداخته شده است که این خلا پژوهشی نشان‌دهنده ضرورت این مطالعه است و در مقالات تدوین شده به این بعد از آثار تربیتی تولی پرداخته نشده است.

با توجه به چالش‌های اخلاقی و تربیتی در جامعه معاصر، نیاز به بازخوانی مفاهیم دینی و بهره‌گیری از آموزه‌های اهل‌بیت (علیهم‌السلام) بیش از پیش احساس می‌شود. بررسی آثار تربیتی توّلّی از منظر زیارت عاشورا می‌تواند

الگوهای ارزشمندی برای تربیت فردی و اجتماعی ارائه دهد و در تقویت هویت دینی و فرهنگی جامعه مؤثر باشد.

تعریف تولی و جایگاه آن در زیارت عاشورا

«ولاء»، «ولایت»، «تولی» و... همگی از ماده «وَلَّی» گرفته شده اند. این واژه در قرآن کریم ۱۲۴ بار به صورت اسمی و ۱۱۲ بار به صورت فعل به کار رفته است که این تکرار نیز قابل تأمل است.^۱

معنای لغوی «ولاء» عبارت است از کنار هم قرار گرفتن، به صورتی که فاصله ای در میان نباشد. ^۲ این معنا که معنای اصلی واژه «ولی» است، درباره قرب مکانی و قرب معنوی به کار رفته است، ولی باید توجه داشت که در کنار این معنای اصلی، معانی دیگری مانند نزدیکی، ولایت و تسلط و نیز دوست داشتن از این واژه به کار رفته است.^۳

درباره تولی نیز که از این ریشه گرفته شده است، باید گفت: از نظر لغوی تولی بیان گر نوعی رابطه دوستی است که در شخص به وجود می آید و انسان از درون، خود را به دیگران نزدیک می بیند .

افزون بر این، در مورد تولی، معنای تقلید و دنباله روی از کار یا امری نیز ذکر شده است؛ به این معنا که اگر در کنار امر به چیزی به کار رود، نشان دهنده انجام آن امر و پیروی از آن است.^۴

برای درک معنای اصطلاحی واژه ی تولی ناگزیریم از روایات ائمه اطهار علیهم السلام استفاده کنیم در روایتی فضل بن یسار از امام صادق علیه السلام نقل می کند که «سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الْحُبِّ وَالْبُغْضِ أَمْ مِنَ الْإِيمَانِ هُوَ؟ فَقَالَ: «وَهَلِ الْإِيمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَالْبُغْضُ؟» ؛ از امام درباره حب و بغض پرسیدم؟ امام در پاسخ فرمود: مگر ایمان جز حب و بغض است»^۵ و در ادامه، این آیه را تلاوت فرمود :

«وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ؛ ولی خداوند (به لطف خود) مقام ایمان را نزد شما محبوب گردانید و آن را در دل های شما آراست و فسق و کفر و معصیت را زشت و منفور در نظرتان ساخت و اینان به حقیقت اهل صواب و هدایتند .»^۱

۱. مطهری، ولاء و ولایت ها، ج ۱۱، ص ۱۲-۱۳.

۲. بندر ریگی، المعجم الوسيط، ص ۱۰۵۸.

۳. مهیار، فرهنگ ابجدی، ص ۱۱۶۶.

۴. همان، ص ۳۰۱.

۵. کلینی، الکافی، ج ۴، ص ۳۷۷.

دوست داشتن اهل ایمان و مسلمانان مؤمن و به طور کلی، دوست داشتن کسانی که در مسیر حق حرکت می‌کنند، مقتضای آموزه اسلامی تولی است. از دقت در حدیث امام صادق علیه السلام و آیه مبارکه سوره حجرات می‌توانیم تولی را در اصطلاح اسلامی این گونه معنا کنیم؛ تولی: دوستی ائمه اطهار علیهم السلام عنوان بالاترین درجه حقانیت در بعد قلبی و پیروی از این احساس و عاطفه مشترک (در مسیر حق بودن) برای داشتن رابطه ای کاملاً عاطفی با شیعیان و دوستان آنان (مؤمنان و مسلمانان) در بعد عملی است که این نه تنها دستور خداوند است، بلکه فطرت آدمی نیز به این امر گرایش دارد.^۲

در متن جامع زیارت عاشورا فراز هایی وجود دارد که به صورت صریح به موضوع تولی اشاره شده است از جمله :
« يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّي سَلِمٌ لِمَنْ سَلَمَكَمُ ؛ ای اباعبدالله من تسلیمم و در صلح با کسی که با شما در صلح است
.....»^۳

و هم چنین این فراز : « إِنِّي سَلِمٌ لِمَنْ سَلَمَكَمُ و وَ وَلِيٌّ لِمَنْ وَالَاكُمْ وَ ؛ من در صلح و سازش با کسی که با شما در صلح است و و دوستم با کسی که شما را دوست دارد و »^۴

با دقت و تامل در می‌یابیم که زیارت عاشورا به عنوان یکی از متون ارزشمند شیعه، جایگاه ویژه‌ای در تبیین مفهوم تولی دارد. این زیارت با بیان عشق و ارادت به امام حسین (ع) و اهل بیت، الگویی جامع برای مؤمنان در زمینه تولی ارائه می‌دهد. تربیت اسلامی بر اساس پیروی از اولیای الهی شکل می‌گیرد و تولی نقش محوری در این مسیر دارد. درک عمیق از تولی و التزام عملی به آن می‌تواند آثار گسترده‌ای در زندگی فردی و اجتماعی داشته باشد. پرداختن به آثار دنیوی و اخروی تولی از منظر زیارت عاشورا، می‌تواند ابعاد جدیدی از این مفهوم را آشکار سازد و مسیر تربیتی مؤثرتری را پیش روی ما قرار دهد.

آثار دنیوی تربیتی تولی از منظر زیارت عاشورا

تولی به عنوان یک مفهوم در زندگی دنیوی ما، نقش بسیار مهمی در تربیت و رشد شخصیت انسان‌ها دارد. این مفهوم به ما یادآوری می‌کند که هر فردی می‌تواند با ایجاد و تولید آثار مثبت، به بهبود جامعه و زندگی دیگران کمک کند. یکی از جنبه‌های مهم تولی، تأثیر آن بر تربیت نسل‌های آینده است. با ایجاد آثار مثبت و الهام‌بخش، می‌توانیم به جوانان و کودکان آموزش دهیم که چگونه با چالش‌ها و مشکلات زندگی مواجه شوند و به دنبال

۱. حجرات: ۷.

۲. اسماعیلی، تولی و تبری از نگاهی دیگر، ص ۲۸.

۳. قمی، مفاتیح الجنان، ص ۸۰۲.

۴. همان ص ۸۰۳.

تحقق آرزوها و اهداف خود باشند. این آثار می‌توانند به عنوان الگوهایی برای رفتار و نگرش‌های مثبت عمل کنند و به رشد شخصیت و هویت فردی کمک کنند. علاوه بر این، تولی می‌تواند به تقویت ارتباطات انسانی و همدلی بین افراد کمک کند. با به اشتراک گذاشتن تجربیات و احساسات از طریق آثار دنیوی، می‌توانیم به درک بهتری از یکدیگر برسیم و روابط عمیق‌تری برقرار کنیم. این ارتباطات می‌توانند به ما در مواجهه با چالش‌های زندگی کمک کنند و احساس تعلق و حمایت را در ما تقویت کنند. در نهایت، آثار دنیوی تولی نه تنها به رشد فردی کمک می‌کنند، بلکه می‌توانند به بهبود جامعه و فرهنگ نیز منجر شوند. با ایجاد فضایی مثبت و الهام‌بخش، می‌توانیم به یکدیگر انگیزه بدهیم و به سوی آینده‌ای بهتر حرکت کنیم. مهم‌ترین آثار تربیتی تولی در دنیا عبارتند از :

۱. حیات پیامبر گونه و اهل بیتی

در فراز های زیارت عاشورا به مسایل مهمی پرداخته شده است که یکی از آن ها داشتن حیات و زندگی مانند حیات و زندگی پیامبر صلی الله و علیه و آله و سلم و اهل بیت علیهم السلام می باشد در فراز « اَللّهُمَّ اجْعَلْ مَحْيَايَ مَحْيَا مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ ؛ خدایا زندگی و هستی ام را همانند زندگی محمد و خاندان او قرار بده .»^۱ به وضوح به این مسئله اشاره شده است ، یعنی زندگی ما رنگ و بوی اهل بیت را باید به خود بگیرد. امام صادق علیه السلام نیز در تبیین آیه «صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ؛ رنگ خدایی بپذیرید و چه رنگی از رنگ خدایی بهتر است»^۲ فرمودند: «منظور از آیه در آمدن مؤمنان به رنگ ولایت است.»^۳ از خدا درخواست می‌کنیم که لحظه لحظه زندگی ما، درهم‌تنیده با اهل بیت علیهم السلام باشد.

این فراز از زیارت عاشورا نشان از آن دارد که تلقی انسان از مرگ و زندگی تغییر کرده است یعنی می‌فهمد زندگی برای خوردن و خوابیدن و مردن و تلف شدن و از بین رفتن نیست؛ بلکه فرصتی است که میتوان مثل اولیای خدا زندگی کرد و مثل آنها مرد زندگی کردن زمینه سازی برای مردن و ،مردن زمینه سازی برای کشیدن بار همه عالم به سوی خدای متعال است. انسان زمانی می‌تواند به سیدالشهدا علیه السلام دست یابد که در طول زندگی توانسته باشد عاشورا را درک کند و در آن به شهادت برسد می‌فهمد که نه زندگی های ما زندگی است و نه مردن های ما مردن ، زندگی ما لهو و لعب است و مردن ما تلف شدن؛ در حالی که همه ی

۱. قمی، مفاتیح الجنان، ص ۸۰۴.

۲. بقره: ۱۳۸.

۳. کینی، الکافی، ج ۱، ص ۳۵۰.

این محبت برای او نفعی نخواهد داشت»^۱.

۵. دستیابی به مقام شفاعت

متن زیارت عاشورا به قدری جامع و پر محتوا و غنی است که حتی به مقام شفاعت هم اشاره دارد در این فراز :

« وَ أَسْأَلُهُ أَنْ يُبَلِّغَنِي الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ ؛ وَ أَزْوَاجَهُمْ كَمَا بَرَسَانْدَ مَرَا بِمَقَامِ پَسَنَدِيدِهِ (مقام محمود شفاعت) شما در پیش خدا .»^۲ در این فراز مقامی را از خدا درخواست می‌کنیم که خدا در قرآن آن را جایگاهی برای خاتم الانبیاء معرفی کرده است. آیه ی ۷۹ سوره اسراء هم در مورد مقام آمده است : «وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ؛ پاره‌ای از شب را به عبادت زنده بدار، این نافلة خاص تو است، باشد که پروردگارت، تو را به مقام محمود برساند»^۳

در این آیه ای آمده که به پیامبر می‌گوید: نماز شب بخوان تا به مقام محمود برسی. مقام محمود از نگاه بیشتر مفسران، یعنی مقام شفاعت. خود شفاعت شدن، یک مقامی است که به هر کسی نمی‌رسد ؛ حالا یک مقامی هست که از شفاعت شدن بالاتر است و آن هم مقام شفاعت کردن است و ما در این فراز، این مسئله را از خداوند به واسطه دوستی و پیروی از اهل بیت علیهم السلام می‌خواهیم.^۴

در روایتی از امیرالمومنین علی (علیه‌السلام) در مورد شفاعت و اطاعت از اهل بیت آمده که فرمودند: «قال رسول الله (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) اذا قمت المقام المحمود تشفعت في اصحاب الكبائر من امتي فيشفعني الله فيهم والله لا تشفعت فيمن اذی ذریتی ؛ رسول گرامی (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) فرمودند: هنگامی که در مقام محمود (مقام شفاعت) قرار گیرم، برای آن افراد از امتم که مرتکب گناهان بزرگ شده‌اند شفاعت می‌کنم. و خدای متعال شفاعتم را درباره آنان می‌پذیرد. به خدا سوگند برای کسانی که ذریه و فرزندان مرا آزار کرده باشند شفاعت نمی‌کنم.»^۵ در این روایت کاملاً واضح است کسی که اهل بیت علیهم السلام را دوست ندارد و آزار می‌دهد و پیروی نمی‌کند شامل شفاعت نمی‌شود چه برسد به این که خودش شفیع کس دیگری باشد.

یکی از یاران امام صادق به نام سماعه بن مهران بر آن حضرت وارد شد. حضرت فرمود: ضرورتین مردم چه

۱. طوسی، الامالی للطوسی، ص ۲۹۶، ش ۲۹.

۲. قمی، مفاتیح الجنان، ص ۸۰۷.

۳. اسراء: ۷۹

۴. ملکین اصفهانی، برگ سبزی از زیارت عاشورا، ص ۷.

۵. صدوق، الامالی للصدوق، ص ۳۷۰.

کسانی اند؟ سماعه: گفت ما هستیم. امام به قدری از این سخن او ناراحت شد که گونه هایش سرخ شد. امام که تکیه داده بود به حالت عادی نشست و بار دیگر همان سؤال را تکرار کرد. سماعه عرض کرد: به خدا سوگند دروغ نگفتم ما نزد مردم شرورترین افراد هستیم؛ زیرا آنان ما را کافر و رافضی خطاب می کنند. راوی گوید: در این لحظه حضرت رو به من کرد و فرمود: «چه حالی دارید وقتی شما را به سوی بهشت میبرند و آنان را به سوی جهنم؟ آن گاه آنان به شما می نگرند و میگویند: «و ما لَنَا لَا نَرَى رَجُلًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ؛ چرا مردانی را که از اشرار می شمردیم در آتش نمی بینیم؟»

سپس حضرت به سماعه بن مهران فرمود: هرگاه یکی از شما مرتکب خطایی شود، روز قیامت ما برای او نزد خداوند شفاعت می کنیم و پروردگار شفاعت ما را در حق او می پذیرد. آن گاه فرمود:

«وَاللَّهِ لَا يَدْخُلُ النَّارَ مِنْكُمْ عَشْرَةُ رِجَالٍ. وَاللَّهِ لَا يَدْخُلُ النَّارَ مِنْكُمْ خَمْسَةُ رِجَالٍ. وَاللَّهِ لَا يَدْخُلُ النَّارَ مِنْكُمْ ثَلَاثَةُ رِجَالٍ. وَاللَّهِ لَا يَدْخُلُ النَّارَ مِنْكُمْ رَجُلٌ وَاحِدٌ. فَتَنَافَسُوا فِي الدَّرَجَاتِ وَأَكْمِدُوا عَدُوَّكُمْ بِالْوَرَعِ.؛ به خدا قسم ده نفر از شما داخل آتش نمی شود به خدا سوگند پنج نفر از شما به جهنم نمیروند. به خدا سوگند سه نفر از شما وارد آتش نمی شود به خدا قسم حتی یک نفر از شما هم داخل آتش نمی رود. پس کوشش کنید و جدیت نمایید در به دست آوردن درجه های بهشت و دشمنان خود را با ورع و پرهیزکاری به غم و اندوه فراوان مبتلا کنید.»^۱

بنابراین با توجه به آیات و روایات و ادعیه می توانیم به مقام شفاعت با تولی و پیروی از ائمه اطهار علیهم السلام دست پیدا کنیم که دستیابی به این مقام در زیارت عاشورا هم مورد توجه قرار داده شده است.

^۱. دیلمی، ارشاد القلوب، ج ۲، ص ۲۵۸.

نتیجه گیری

در این پژوهش، آثار تربیتی تولّی از منظر زیارت عاشورا با تأکید بر جنبه‌های دنیوی و اخروی مورد بررسی قرار گرفت. عنوان کلی تحقیق، "آثار تربیتی تولّی از منظر زیارت عاشورا" است که اهمیت آن در روشن ساختن نقش حیاتی تولّی در تربیت اسلامی نهفته است. فرضیه تحقیق این بود که پایبندی به تولّی بر اساس آموزه‌های زیارت عاشورا، اثرات مثبت و معناداری در تربیت دنیوی و اخروی فرد دارد.

نتایج حاصله نشان داد که در بعد دنیوی، تولّی موجب حیات پیامبرگونه و اهل‌بیتی، افزایش صبر و استقامت، دستیابی به آرامش و آبرومندی، سلام و سلامتی، و تقویت روحیه مبارزه با ظلم و ستم و خونخواهی می‌شود. در بعد اخروی، تولّی زمینه‌ساز مرگ و ممات پیامبرگونه و اهل‌بیتی، رهایی از عذاب اخروی، دیدار و همنشینی با اهل‌بیت، دستیابی به معرفت الهی و لقاءالله، و رسیدن به مقام شفاعت است.

بنابراین، توجه به تولّی و آموزه‌های زیارت عاشورا در برنامه‌های تربیتی می‌تواند مسیری مؤثر برای تربیت نسل‌های آینده در جهت کمال و سعادت باشد. این امر نیازمند شناخت عمیق مفاهیم، التزام عملی و ترویج فرهنگ تولّی در جامعه است. نتایج این تحقیق می‌تواند مورد استفاده محققان، مربیان و برنامه‌ریزان تربیتی قرار گیرد تا با بهره‌گیری از این آموزه‌ها، به ارتقای سطح تربیت دینی و اخلاقی در جامعه کمک کنند.

منابع

*قرآن

کتاب‌های فارسی:

۱. اسماعیلی، مهدی ، تولی و تبری از نگاهی دیگر، قم، مرکز پژوهش های اسلام، چ اول، ۱۳۸۴ ه.ش
۲. بندرریگی، محمد، معجم الوسیط، بی جا، نشر مکتبه الاسلامیه، ۱۳۹۳ ه.ش
۳. حسینی، خلیل، عاشورا تجلی دوستی و دشمنی، قم، انتشارات مسجد مقدس جمکران، چ اول، ۱۳۸۴ ه.ش
۴. حقیقی زاده، عباسعلی، تلنگرهای عاشورا، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه، بی تا
۵. قمی ، عباس، مفاتیح الجنان، بی جا ، انتشارات اسوه ، ۱۳۹۷ ه.ش
۶. محدثی، جواد، پیام های عاشورا، قم ، زمزم هدایت، چ ششم، ۱۳۸۴ ه.ش
۷. مطهری، مرتضی، ولاء و ولایت ها، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۹۶ ه.ش
۸. ملکیان اصفهانی، رسول، برگ سبزی از زیارت عاشورا، اصفهانف نشر دیجیتال اصفهان مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه، ۱۳۹۹ ه.ش
۹. منتظرین، حسن، زمزمه ی قدسیان شرحی بر زیارت عاشورا، قم، انتشارات دلیل ما، چ اول، ۱۳۹۳ ه.ش
۱۰. موسوی خمینی ،روح الله، صحیفه نور ۲۲جلدی، تهران، موسسه چاپ و نشر وابسته به فرهنگ و ارشاد اسلامی، چ دوم، ۱۳۷۰ ه.ش
۱۱. مهیار، رضا، فرهنگ ابجدی، تهران ، انتشارات اسلامی، ۱۳۷۵ ه.ش
۱۲. میرباقری، محمدمهدی، ضیافت بلا مقامات سلوکی در زیارت عاشورا ، تهران، موسسه انتشارات کتاب نشر، چ اول، ۱۳۹۲ ه.ش
۱۳. میرخانی، احمد، شرح زیارت عاشورا، تهران، مکتب ولی عصر موسسه فرهنگی نشر سها، ۱۳۷۴ ه.ش

کتاب‌های عربی:

۱. اربلی، علی بن عیسی، **کشف الغمه فی معرفه الائمه**، تبریز، مکتبه بنی هاشمی، ۱۳۸۱ ه.ق
۲. برقی، احمد بن محمد بن خالد، **المحاسن**، قم، دارالکتب الاسلامیه، چ دوم، ۱۳۷۱ ه.ق
۳. دیلمی، حسن ابن ابی الحسن، **ارشاد القلوب**، بی جا، انتشارات شریف رضی، ۱۴۱۲ ه.ق
۴. شریفی، محمود، زینالی، حسین، احمدیان، محمود، مدنی، محمود، **موسوعه کلمات الامام الحسین علیه السلام**، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، چ اول، ۱۳۹۲ ه.ش
۵. صدوق، محمد بن علی بن حسین، **الامالی للصدوق**، بی جا، انتشارات کتابخانه ی اسلامی، چ چهارم، ۱۳۶۲ ه.ش
۶. صفار، محمد بن حسن بن فروخ، **بصائر الدرجات**، قم، کتابخانه ی آیت الله مرعشی، چ دوم، ۱۴۰۴ ه.ق
۷. طوسی، محمد بن حسن، **الامالی للطوسی**، قم، دارالثقافه، چ اول، ۱۴۱۴ ه.ق
۸. عیاشی، محمد بن مسعود، **تفسیر العیاشی**، تهران، چاپخانه علمیه تهران، ۱۳۸۰ ه.ق
۹. کلینی، ابی جعفر محمد بن یعقوب، **الکافی**، تهران، دارالمکتب الاسلامیه، چ چهارم، ۱۳۶۵ ه.ش
۱۰. مجلسی، محمدباقر، **بحار الانوار**، بیروت، موسسه الوفاء، ۱۴۰۴ ه.ق